

PATVIRTINTA

Telšių rajono savivaldybės tarybos

2023 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. T1- 45

Telšių r. savivaldybės 2021 metų visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaita

2022

IVADAS

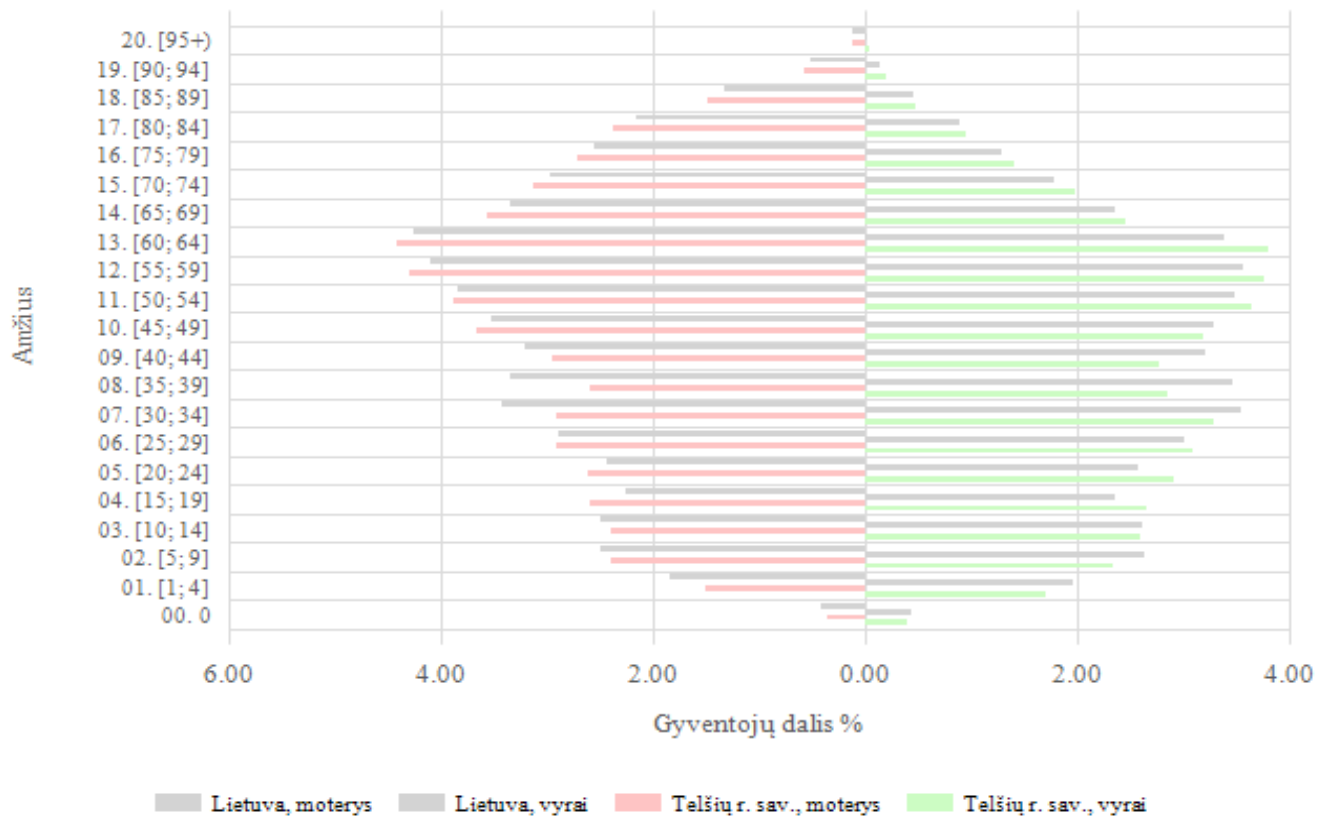
Visuomenės sveikatos stebėseną Telšių r. savivaldybėje vykdoma remiantis Bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“. Pateikiami rodikliai atspindi kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijos (LSS) tikslai ir jų uždaviniai. Visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą apibūdinančius rodiklius bei tinkamai informuoti savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje. Savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitos tikslas – pateikti pagrindinius savivaldybės gyventojų sveikatą atspindinčius rodiklius, jų dinamiką ir jų pagrindu pateikti rekomendacijas bei prioritetines kryptis savivaldybės plėtros plano siekiniams, strateginio veiklos plano priemonėms. Ataskaita parengta naudojantis viešai prieinamais sveikatos statistikos duomenų šaltiniais:

- Lietuvos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalu;
- Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema sveikstat.hi.lt

DEMOGRAFINĖ SITUACIJA

Lietuvoje daugiau nei dešimtmetį trunkantys socialiniai ekonominiai pokyčiai turi įtakos demografiniams procesams, kurie nesustabdomai keičiasi nepalankia linkme. Telšių rajone vis dar gyventojų skaičius mažėja, 2022 m. pradžioje Telšių r. gyveno 39 536 gyventojai. 2022 metai Telšių rajone gimė 260 vaikų, mirė 661 gyventojas. Moterys sudarė 53,4 proc. visų rajono gyventojų, vyrai – 46,6 proc. visų rajono gyventojų. 2022 m. pradžioje 1000-čiui Telšių r. vyrų teko 1148 moterys (2021 m. 1133). Miesto gyventojai sudarė 58,60 proc. visų rajono gyventojų, kaimo – 41,40 proc. visų rajono gyventojų. Analizuojant 2022 m. duomenis, galima konstatuoti, jog 2022 m. pradžioje Telšių r. didžiausią gyventojų dalį sudarė 18-44 metų (31,1 proc.), 45-64 metų (30,7 proc.) metų amžiaus asmenys (1 pav.).

Amžiaus profilis, 2021

1 pav. Telšių r. savivaldybės demografinis medis

Socioekonominė situacija savivaldybėje. Telšių rajono savivaldybėje ilgalaikis nedarbo lygis 2022 m. buvo panašus kaip ir Lietuvoje (Telšių r. 5,2 proc., Lietuvoje 5,0 proc.). Lyginant su praėjusiais metais ilgalaikių bedarbių rajone padidėjo beveik dvigubai (nuo 654 iki 1198). Per pastaruosius 3 metus augo mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose skaičius (2019 m. - 171,9/1000 vaikų, 2020 m. - 223,4/1000 vaikų, o 2021 m. 304,6/1000 vaikų). Rodiklio reikšmė buvo šiek tiek mažesnė už respublikos rodiklį. Tokį skaičiaus augimą galima sieti su nemokamu maitinimu, kurį gauna visi 1, 2 klasių rajono moksleiviai. Socialinės pašalpos gavėjų skaičius keletą metų Telšių rajono savivaldybėje mažėjo ir buvo mažesnis už Lietuvos vidurkį, bet paskutiniaisiais metais išaugo (2020 m. Telšių r. 19,6/1000 gyv., Lietuvoje 10,1/1000 gyv., 2021 m. Telšių r. 25,9/1000 gyv., Lietuvoje 23,7/1000 gyv.) ir buvo didesni už Lietuvos vidurkį.

Sveikata savivaldybėje. 2021 m. Telšių rajone didžiausias sergamumas buvo kraujotakos sistemos (2931,3 atv./10 000 gyv.), kvėpavimo sistemos (2221,1 atv./10 000 gyv.), jungiamojo audinio ir raumenų bei skeleto (1925,4 atv./10 000 gyv.), endokrininės sistemos (1669,0 atv./10000 gyv.), urogenitalinės sistemos (1483,0 atv./10 000 gyv., nervų sistemos (1372,4 atv./ 10 000 gyv.) sutrikimai. Endokrininės sistemos, kvėpavimo sistemos ir jungiamojo audinio sistemos sutrikimai buvo žemesni už Lietuvos vidurkį, o nervų sistemos, kraujotakos sistemos ir urogenitalinės sistemos sutrikimų rodikliai buvo aukštesni už Lietuvos vidurkius. Augo sergamumas II tipo cukriniu diabetu (Telšių r. – 71,0/10 000 gyv., Lietuvos – 69,4/10 000 gyv.) ir buvo aukštesnis už šalies vidurkį. Sergamumas tuberkulioze, lyginant su praeitais metais vėl padidėjo (2020 m. 23,7 atv./100 000 gyv., 2021 m. 35,1 atv./100 000 gyv.), ir išliko aukštesnis už šalies vidurkį. Taip pat padidėjo sergamumo vaistams atsparia tuberkulioze. Didesni rodikliai yra asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais (Telšių r. – 76,9/10 000 gyv., Lietuvos – 56,6/10 000 gyv.).

Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe Telšių rajone, rodiklis (0,4/10 000 gyventojų) yra mažesnis už Lietuvos (1,0/10 000 gyventojų). Traumų dėl nukritimų 65+ m. amžiaus grupėje sk. 10 000 gyv. mažėjo ir buvo mažesnis už Lietuvos (Telšių r. – 104,0/10 000 gyv., Lietuvoje – 124,5/10 000 gyv.).

Dalyvavimas krūties vėžio, gimdos kaklelio, storosios žarnos vėžio ir ŠKL programose buvo didesnis už Lietuvos vidurkius. Vaikų (6-14 m.) dalyvavusių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis dalyvavimas programoje mažėjo ir buvo žemesnis už Lietuvos vidurkį (Telšių r. 4,2 proc., Lietuvos – 11,4 proc.).

2021 METŲ TELŠIŲ R. SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės reikšmės					Lietuvos reikšmės				
	Tend.	Rod.	Kiekis	3 metų vidurkis	Sant.	Rod.	Blog.	Sritis	Ger.	
Strateginis tikslas										
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, kai amžius 0 (HI skaičiavimai)	➡	72.5	73	73.8	0.98	74.2	68.5		81.7	
Išvengiamas mirtingumas proc.	➡	27.8	215	28.8	1.02	27.2	34.0		19.5	
1 tikslas. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį										
1.1. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą										
Savižudybių sk. (X60-X84) 100 000 gyv.	⬇	32.6	13	27.0	1.62	20.1	68.1		0.0	
SMR nuo tyčinio savęs žalojimo (X60-X84) 100 000 gyv.	⬇	31.8	13	26.4	1.64	19.4	60.1		0.0	
Bandymų žudyti skaičius (X60–X64, X66–X84) 100 000 gyventojų	⬇	20.1	8	17.7	0.54	37.3	65.7		0.0	
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 moksl. (2019)	➡	96.3	337	101.4	1.44	67.1	246.0		36.1	
Ilgalaikio nedarbo lygis, darbo jėgos %	⬆	5.2	1198	3.3	1.04	5.0	13.1		1.5	
Gyv. skaičiaus pokytis 1000 gyv.	⬇	-16.9	-674	-1.5	9.94	-1.7	-27.8		78.3	
1.2. Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu										
Mirt. nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.	⬆	122.9	49	104.6	1.42	86.3	198.3		30.5	
SMR nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.	➡	113.5	49	96.4	1.38	82.4	163.8		21.8	
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą, sk. 1000 moksl.	⬆	304.6	1464	233.3	0.98	312.0	572.7		108.2	
Socialinės pašalpos gavėjų sk. 1000 gyv.	⬇	25.9	1032	23.7	1.09	23.7	74.2		3.2	
Serg. tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	⬇	35.1	14	30.4	1.79	19.6	60.4		0.0	
Sergamumas tuberkulioze (+ recidyvai) (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	⬇	37.6	15	40.5	1.68	22.4	60.4		0.0	
2 tikslas. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką										
2.1. Kurti saugias darbo ir sveikas buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą										
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe, sk. 10 000 gyv.	⬇	0.4	1	0.7	0.40	1.0	3.8		0.0	
Traumų dėl nukritimų (W00–W19) 65+ m. amžiaus grupėje sk. 10 000 gyv.	⬇	104.0	89	133.0	0.84	124.5	168.8		63.4	
Asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, sk. 10 000 gyv.	➡	76.9	191	76.2	1.36	56.6	125.3		40.9	
Naujai susirgusių žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) asmenų skaičius 10 000 gyv. (ULAC duom.)	⬇	14.5	58	25.7	0.67	21.6	84.9		0.0	

2.2. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį										
Mirt. nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.	↑	12.5	5	8.4	2.45	5.1	26.6		0.0	
SMR nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.	↑	11.8	5	7.5	2.41	4.9	21.7		0.0	
Mirt. nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.	→	7.5	3	10.1	0.42	18.0	68.1		0.0	
SMR nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.	→	6.2	3	8.1	0.35	17.5	60.2		0.0	
2.3. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių										
Mirt. transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.	↑	12.5	5	12.7	1.89	6.6	19.6		0.0	
SMR transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.	↑	10.8	5	11.6	1.71	6.3	19.5		0.0	
Pėsčiųjų mirt. nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	—	0.0	0	1.7	0.00	1.6	9.6		0.0	
Pėsčiųjų standartizuotas mirtingumas nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	—	0.0	0	1.6	0.00	1.5	9.8		0.0	
Traumų dėl transporto įvykių (V00-V99) sk. 10 000 gyv.	↓	7.0	28	6.5	1.37	5.1	10.7		0.0	
2.4. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą										
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km	→	461.0	461	424.5	0.49	932.7	32956.2		38.8	
3 tikslas. Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą										
3.1. Sumažinti alk. gėrimų, tabako, neteisėtą narkotinių ir psich. medžiagų vartojimą ir prieinamumą										
Mirt. nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	—	0.0	0	0.8	0.00	2.8	15.4		0.0	
SMR nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	—	0.0	0	0.7	0.00	2.9	18.5		0.0	
Mirt. nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	↑	30.1	12	27.0	1.25	24.1	80.0		0.0	
SMR nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	↑	29.2	12	26.7	1.28	22.9	79.6		0.0	
Gyv. sk., tenkantis 1 tabako licencijai	↓	151.0	39873	152.1	0.76	199.2	69.4		388.4	
Gyv. sk., tenkantis 1 alkoholio licencijai	↓	138.0	39873	141.4	0.79	175.2	35.1		359.7	
Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotikais 100 000 gyv.	↑	43.0	43	38.1	0.52	82.8	464.2		0.0	
3.2. Skatinti sveikos mitybos įpročius										
Kūdikių, žindyčių išimtinai krūtimi iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.) (2019)	↑	27.4	85	22.4	0.72	37.8	6.6		62.1	
4 tikslas. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius										
4.1. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais										
Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.	↓	17.8	703	24.3	1.19	14.9	29.7		10.1	
IH dėl cukrinio diabeto sk. (18+ m.) 1 000 gyv.	↓	2.2	72	2.5	1.38	1.6	3.0		0.7	
4.2. Plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą										
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, sk. (2019)	→	3.2	302	3.1	1.88	1.7	1.1		6.0	

Šeimos gydytojų sk. 10 000 gyv. (2019)	↑	6.9	27	6.5	0.96	7.2	2.5		13.8
Apsilankymų pas gydytojus sk. 1 gyv.	→	8.9	354247	8.5	1.01	8.8	6.5		11.5
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) (visi) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	7.5	3	5.1	2.14	3.5	19.4		0.0
Serg. vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv. (TB registro duomenys)	↑	7.5	3	3.4	3.13	2.4	15.6		0.0
Serg. ŽIV ir LPL (B20-B24, Z21, A50-A54, A56) 10 000 gyv. (ULAC duomenys)	—	0.0	0	0.3	0.00	1.7	4.8		0.0
4.3. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą									
Kūdikių mirtingumas 1000 gyvų gimusių	↑	3.1	1	6.0	1.03	3.0	32.3		0.0
2 m. vaikų tymų, epideminio parotito, raudonukės (1 dozė) skiepavimo apimtys, %	→	87.6	332	90.1	0.99	88.2	65.6		100.0
1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielito, Haemophilus influenzae B skiepavimo apimtys (3 dozės), %	→	90.0	280	91.4	1.01	89.4	63.0		98.2
Vaikų (6-14 m.) dalis, dalyvavusi dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, %	↓	4.2	130	6.3	0.37	11.4	1.8		48.8
Vaikų (7-17 m.), neturinčių ęduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	↑	22.1	677	19.4	0.97	22.7	10.1		36.3
Paauglių (15–17 m.) gimdymų sk. 1000 15-17 m. moterų	—	0.0	0	3.8	0.00	2.7	12.4		0.0
4.4. Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę									
Mirt. nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	→	892.8	356	861.6	1.09	820.3	1517.9		399.4
SMR nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	↓	785.9	356	761.4	0.98	805.1	1381.0		533.7
Mirt. nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	→	295.9	118	335.9	1.07	275.9	429.8		133.1
SMR nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	→	256.6	118	293.8	0.99	259.5	382.2		163.8
Mirt. nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv	↓	120.4	48	127.4	0.65	186.0	500.2		82.2
SMR nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv	↓	105.7	48	109.4	0.58	180.8	401.7		76.5
Serg. II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	↑	71.0	283	58.6	1.02	69.4	99.9		38.2
Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bęgyje dalyvavusi krūties vęžio programoje	→	49.8	3178	54.2	1.09	45.5	11.2		61.9
Tikslinės populiacijos dalis %, 3 metų bęgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje	→	54.5	4795	56.6	1.02	53.4	33.5		74.4
Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bęgyje dalyvavusi storosios žarnos vęžio programoje	→	50.2	6912	55.0	1.04	48.1	24.2		67.2
Tikslinės populiacijos dalis %, dalyvavusi ŠKL programoje	→	51.3	4541	44.8	1.09	47.2	24.8		70.0

2 pav. 2021 Telšių r. savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis

Atsižvelgiant į LSS iškeltus uždavinius tikslams pasiekti bei remiantis lentelėje pateiktomis rodiklių reikšmėmis¹, matoma, kad:

11.1. Uždavinio „**sumažinti skurdo lygį ir nedarbą**“ rodikliai Telšių rajono savivaldybėje ryškiai nesiskiria nuo Lietuvos vidurkio, tačiau išsiskiria didesnis ilgalaikio nedarbo lygis.

1.2. Uždavinio „**sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu**“ rodikliai mažėjo, išskyrus mirtingumą nuo išorinių priežasčių, bet išliko aukštesni už Lietuvos vidurkį.

2.1. Uždavinio „**kurti sveikas ir saugias darbo bei buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą**“ rodikliai Telšių rajone mažėjo ir buvo žemesni nei Lietuvos.

2.2. Uždavinio „**kurti sveikas ir palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį**“ rodikliai, mirtingumas nuo paskendimo didėjo ir buvo aukštesnis už Lietuvos vidurkį, mirtingumas nuo nukritimo nekito ir išliko mažesnis už Lietuvos vidurkį.

2.3. Uždavinio „**mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių**“ rodikliai Telšių rajone ženkliai nesiskyrė nuo Lietuvos rodiklių.

2.4. Uždavinio „**mažinti aplinkos užterštumą, triukšmą**“ rodiklis yra geresnis už Lietuvos vidurkį.

3.1. Uždavinio „**sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą bei azartinių lošimų, kompiuterinių žaidimų ir pan. prieinamumą**“ rodikliai yra panašūs ar geresni už šalies. Išsiskiria gyventojų skaičius tenkantis 1 tabako licencijai ir gyventojų skaičius tenkantis 1 alkoholio licencijai, taip pat augo mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių. Šie rodikliai yra aukštesni už šalies.

3.2. Uždavinio „**skatinti sveikos mitybos įpročius**“ rodiklis yra prastesnis už šalies vidurkį.

4.1. Uždavinio „**užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos priežiūros technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais**“ rodikliai Telšių rajone yra prastesni už Lietuvos vidurkius.

4.2. Uždavinio „**plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą**“ rodikliai yra geresni už Lietuvos, išskyrus vieną – šeimos gydytojų skaičius tenkantis 10 000 gyventojų. Jis yra žemesnis už Lietuvos vidurkį. Augo sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze.

4.3. Uždavinio „**gerinti motinos ir vaiko sveikatą**“ rodikliai geresni arba artimi šalies vidurkiui, tačiau didėjo kūdikių mirtingumas.

4.4. Uždavinio „**stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę**“ 7 rodikliai Telšių rajone buvo geresni už Lietuvos vidurkius. Augo sergamumas II tipo cukriniu diabetu ir buvo aukštesni už šalies. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų išliko panašus, bet yra aukštesnis už Lietuvos vidurkį.

¹ Aprašomi tik uždaviniai, turintys bent vieną jį atspindintį rodiklį

Remiantis lentelėje (2 pav.) pateiktais rodikliais ir įvertinus savivaldybės rodiklio santykį su Lietuvos vidurkiu, matoma, jog:

1. 23 rodiklių reikšmės yra geresnės už Lietuvos vidurkį (**žalioji zona**):

1. Bandymų žudytis skaičius (X60–X64, X66–X84) 100 000 gyventojų;
2. Mokinių gaunančių nemokama maitinimą, sk 1000 moksl.;
3. Asmenų, žuvusių arba sunkiai sužalotų darbe, sk. 10 000 gyv.;
4. Traumų dėl nukritimų (W00–W19) 65+ m. amžiaus grupėje sk. 10 000 gyv.;
5. Naujai susirgusių žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) asmenų skaičius 10 000 gyv. (ULAC duom.);
6. Mirt. nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.;
7. SMR nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.;
8. Pėsčiųjų mirt. Nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.;
9. Pėsčiųjų standartizuotas mirtingumas nuo transporto įvykių (V00-V09) 10 000 gyv.;
10. Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. km;
11. Mirt. nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
12. SMR nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
13. Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, sk. (2019 m.);
14. Apsilankymų pas gydytojus sk. 1 gyv.;
15. Serg. ŽIV ir LPL (B20-B24, Z21, A50-A54, A56) 10 000 gyv.;
16. 1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomiellito, Heamophilus influenzae B skiepijimo apimtys (3 dozės), %;
17. Paauglių (15–17 m.) gimdymų sk. 1000 15-17 m. moterų;
18. SMR nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.;
19. Mirt. nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.;
20. SMR nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.;
21. Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bėgyje dalyvavusi krūties vėžio programoje;
22. Tikslinės populiacijos dalis %, 3 metų bėgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje;
23. Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bėgyje dalyvavusi storosios žarnos vėžio programoje.

2. 33 rodiklių reikšmės yra prastesnės nei Lietuvos vidurkis (**raudonoji zona**):

1. Išvengiamas mirtingumas proc.;
2. Savižudybių sk. (X60-X84) 100 000 gyv.;
3. SMR nuo tyčinio savęs žalojimo (X60-X84) 100 000 gyv.;
4. Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 moksl. (2019 m.);
5. Ilgalaikio nedarbo lygis, darbo jėgos %;
6. Gyv. skaičiaus pokytis 1000 gyv.;
7. Mirt. nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.;
8. SMR nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.;
9. Socialinės pašalpos gavėjų sk. 1000 gyv.;
10. Serg. tuberkulioze (A15-A19) 10 000 gyv.;
11. Sergamumas tuberkulioze (+ recidyvai) (A15-A19) 10 000 gyv.;
12. Asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, sk. 10 000 gyv.;
13. Mirt. nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.;
14. SMR nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.;
15. Mirt. transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.;

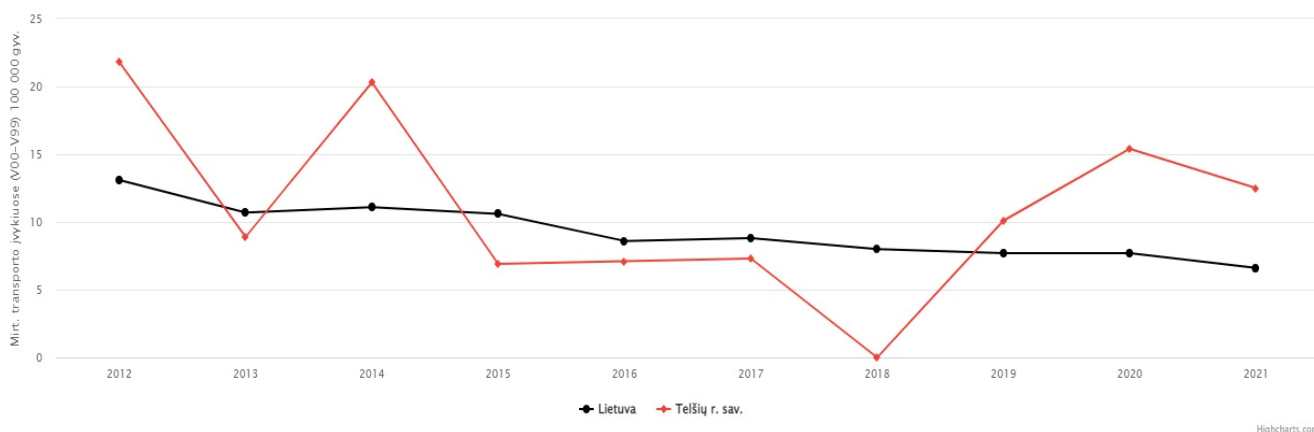
16. SMR transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.;
17. Traumų dėl transporto įvykių (V00-V99) 10 000 gyv.;
18. Mirt. nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
19. SMR nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
20. Gyv. sk., tenkantis 1 tabako licencijai;
21. Gyv. sk., tenkantis 1 alkoholio licencijai;
22. Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotikais 100 000 gyv.;
23. Kūdikių, žindytų išimtinai krūtimi iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.) (2019 m.);
24. Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.;
25. IH dėl cukrinio diabeto sk. (18+ m.) 1 000 gyv.;
26. Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) (visi) 10 000 gyv.;
27. Serg. vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 10 000 gyv.;
28. 2 m. vaikų tymų, epideminio parotito, raudonukės (1 dozė) skiepavimo apimtys, proc.;
29. Vaikų (6-14 m.) dalis, dalyvavusi dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc.;
30. Vaikų (7-17 m.), neturinčių eduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.);
31. Mirt. nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.;
32. Mirt. nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.;
33. Serg. II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.

SAVIVALDYBĖS PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ

Apibendrinus 2021 m. Telšių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklius, atrinkti prioritetingi savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodikliai, kurių reikšmės yra raudonoje zonoje su neigiamu metų pokyčiu.

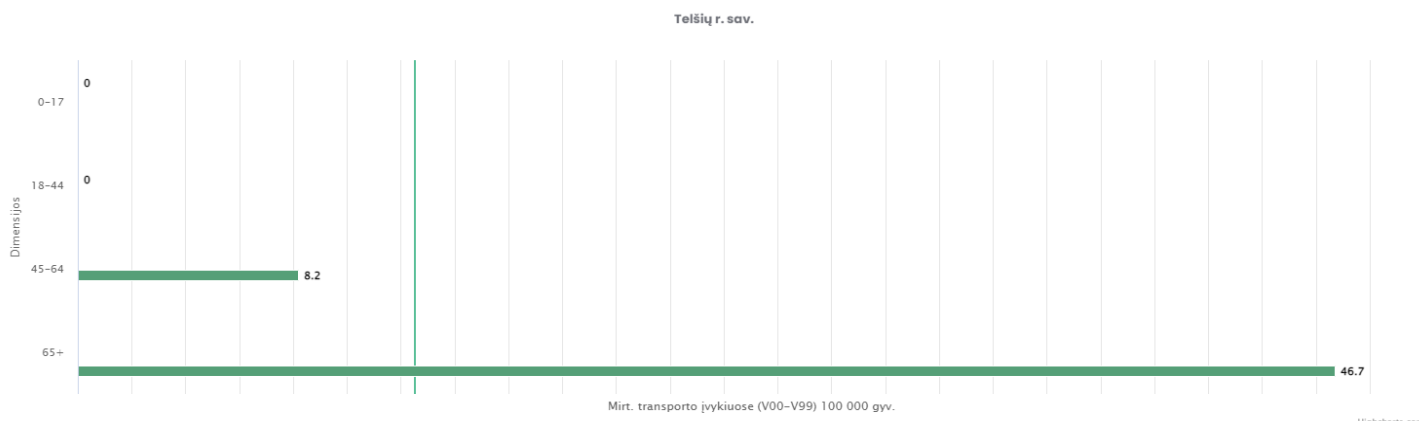
1. Prioritetinė problema. Mirtingumas transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.

Transporto įvykiai yra viena iš pagrindinių išorinių mirties priežasčių. Pastarąjį dešimtmetį mirčių dėl transporto įvykių mažėjimas yra teigiamas rezultatas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu. Tačiau žvelgiant į dabartinę padėtį, Lietuva vis dar išlieka tarp Europos Sąjungos šalių, kuriose mirtingumo rodiklis yra vienas aukščiausių. Telšių rajone mirtingumas transporto įvykiuose nuo 2015 m. iki 2018 m. buvo gerokai mažesni už Lietuvos vidurkį, bet nuo 2019 m. rodikliai pradėjo prastėti ir yra didesni nei Lietuvos (2020 m. Telšių r. 15,4/10 000 gyv., Lietuvos 7,7/10 000 gyv., 2021 m. Telšių r. 12,5/10 000 gyv. Lietuvos 6,6/10 000 gyv.) (3 pav.).

3 pav. Mirtingumas transporto įvykiuose (00-V99) 10 000 gyv. pagal metus Telšių rajone ir Lietuvoje (Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

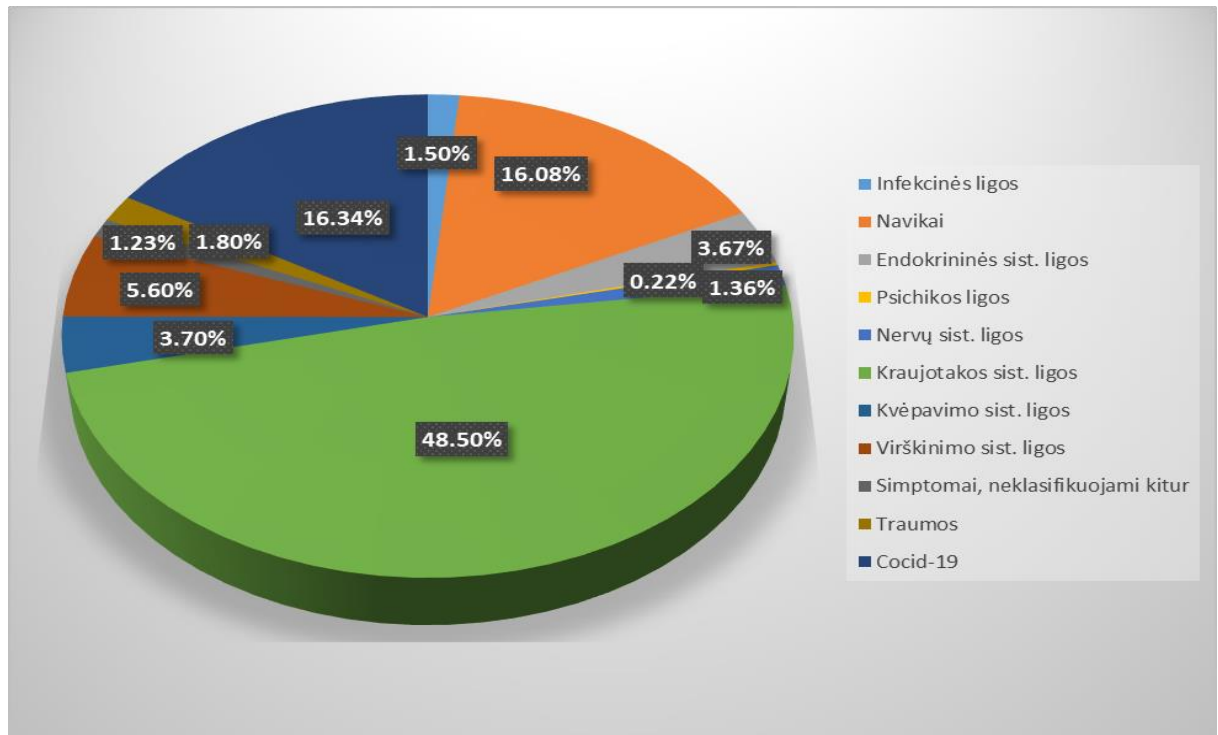
Išanalizavus duomenis, transporto įvykiuose 2021 m. žuvo 5 vyrai. Moterų transporto įvykiuose nežuvo. Daugiausia žuvusiųjų buvo vyresnio, 65+, amžiaus (4 pav.).

4 pav. Mirtingumas transporto įvykiuose (V00-V99) 10 000 gyv. Telšių rajone pagal amžių (Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

2. Prioritetinė problema. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyv.

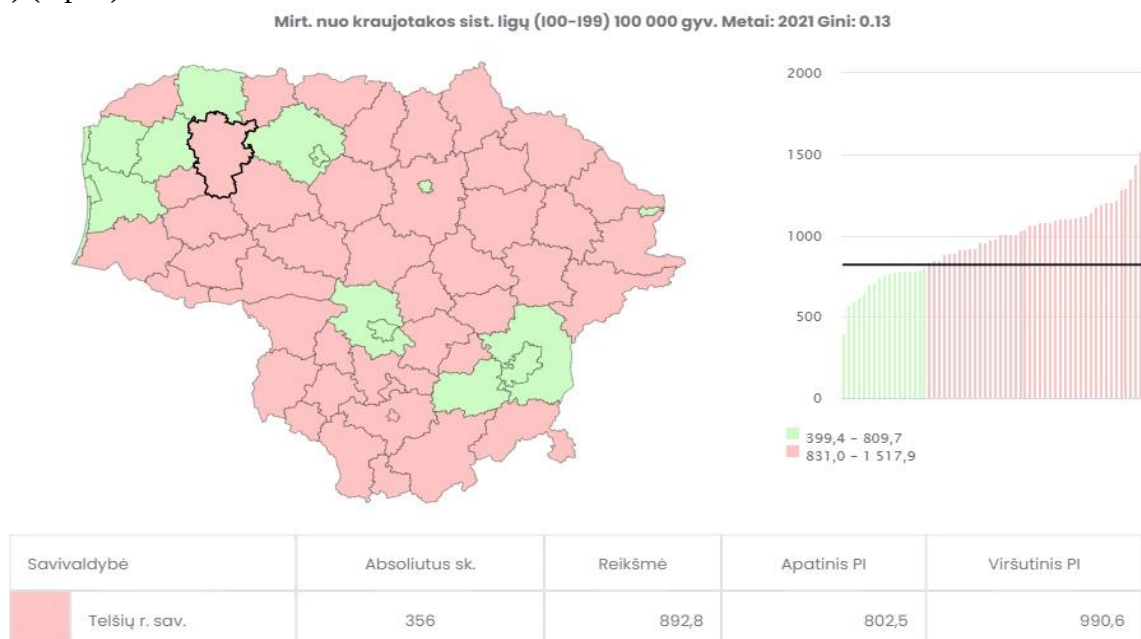
Daugelį metų kraujotakos sistemos ligos yra pagrindinė šalies gyventojų mirties priežastis (žr. 5 pav.).

5 pav. Mirties priežasčių struktūra Telšių r. 2021 m. (proc.)

(Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

Dėl kraujotakos sistemos ligų 2021 m. Lietuvoje mirė 23 037 gyventojai (mirtingumo rodiklis – 820,3/100 000 gyv.). Telšių rajono savivaldybėje 2021 m. dėl kraujotakos sistemos ligų mirė 356 gyventojai, lyginant su praėjusiais metais (2020 m. mirė 336) mirčių skaičius padidėjo 5,6 proc. – 20 asmenų, rodiklis išlieka aukštesnis už Lietuvos vidurkį (Telšių r. 860,8/ 100 000 gyv., Lietuvos 820,3/100 000 gyv.) (6 pav).

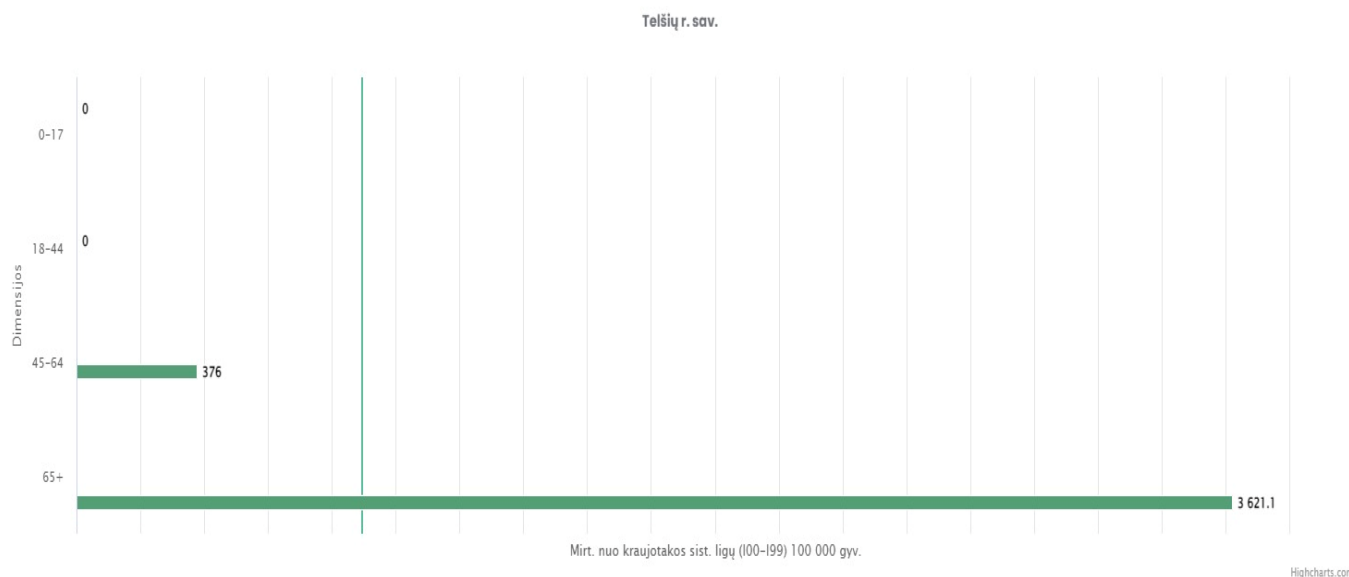
6 pav. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyv.

(Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

2021 m. Telšių rajono savivaldybėje kraujotakos sistemos pagrindinė liga, nuo kurios mirė net 259 žmonės, buvo išeminės širdies liga. Šia liga sirgę mirė 150 moterų ir 109 vyrai. Nuo hipertenzinės širdies ligos mirė 37 asmenys: 19 moterų ir 18 vyrų. Cerebrovaskulinės ligos pasiglemžė 48 gyvybes, dauguma iš jų buvo moterys, nuo kitų kraujotakos sistemos ligų mirė 12 asmenų.

Pagrindiniai širdies ir kraujagyslių ligų ir cukrinio diabeto rizikos veiksniai yra rūkymas, padidėjęs arterinis kraujo spaudimas, padidėjusi cholesterolio koncentracija kraujyje, antsvoris, nutukimas, piktnaudžiavimas alkoholiu, psichologinis ir socialinis stresas.

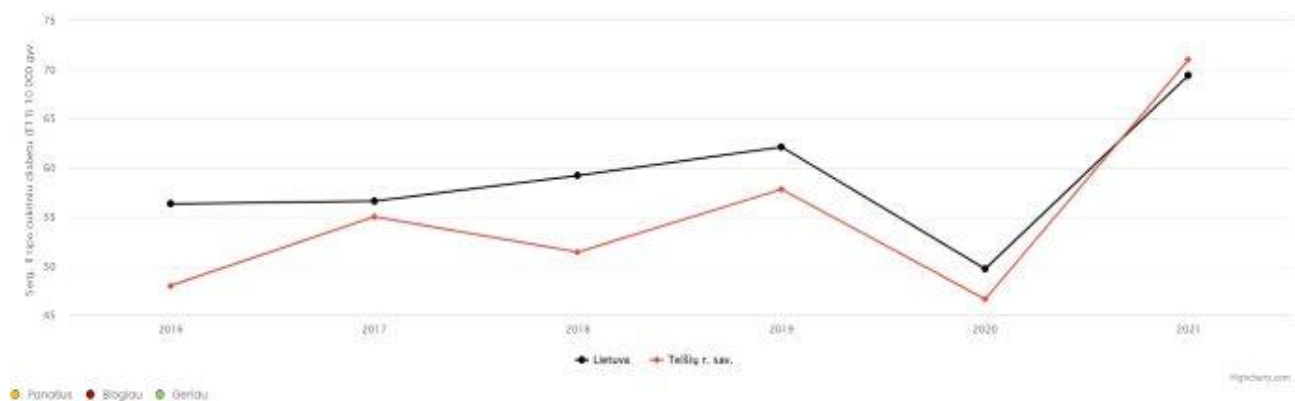
Didžiausias mirtingumas dėl kraujotakos sistemos ligų 100 000 gyventojų 2021 m. registruotas 65 m. ir vyresnių gyventojų tarpe (Telšių r. sav. – 3858,1 asmenys, Lietuvoje – 3594,1 asmenys) bei 45 – 64 m. amžiaus tarpe (Telšių r. sav. – 357,6 asmenys, Lietuvoje – 334,6 asmenys) (7 pav.).

7 pav. Mirtingumas nuo kraujotakos sist. ligų 100 000 gyv. pagal amžiaus grupes
(Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

3. Prioritetinė problema. Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.

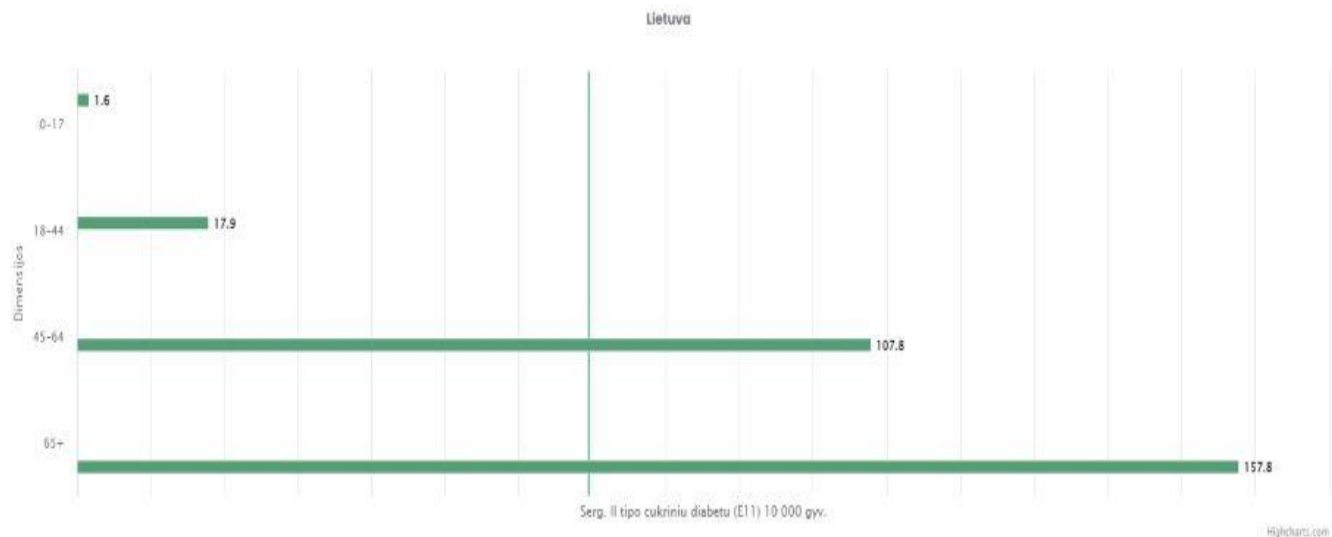
Analizuojant Higienos instituto duomenis matome, kad 2021 m. Lietuvoje, sergančių II tipo cukriniu diabetu asmenų skaičius siekė 19 497, o Telšių rajone 283 atvejai. Lyginant Telšių rajono ir Lietuvos gyventojų sergamumą II tipo cukriniu diabetu rodiklį 10 000 gyventojų, stebime, kad absoliutus sergančių skaičius po truputį mažėjo, bet 2021 m. smarkiai išaugo tiek Lietuvoje, tiek Telšių rajone (8 pav.).

Metai	Kiekis	Reikšmė	Apotinis PI	Viršutinis PI	Kontekstas
2016	204,0	48,0	41,6	56,3	56,3
2017	227,0	55,0	46,0	62,6	56,6
2018	207,0	51,4	44,6	58,9	59,2
2019	229,0	57,8	50,6	65,8	62,1
2020	182,0	46,6	40,1	53,9	49,7
2021	283,0	71,0	62,9	79,7	69,4

8 pav. Sergamumo II tipo cukriniu diabetu 10 000 gyv. tendencijos Lietuvoje ir Telšių rajone
(Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

2021 m. rajone iš viso užregistruota 283 sergantieji II tipo cukriniu diabetu. Didesnis sergamumas II tipo cukriniu diabetu pagal lytį Telšių rajone buvo moterų tarpe (moterys – 124, vyrai – 93). Jei lygintume sergamumą pagal amžiaus grupes, tai didžiausiais sergamumas išryškėjo vyresniame amžiuje (9 pav.).

9 pav. Sergamumas II tipo cukriniu diabetu Telšių rajone pagal amžiaus grupes
(Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

Didėjantį susirgimų cukriniu diabetu skaičių galėtume paaikškinti išaugsiu prevencinių programų vykdymu, todėl labai svarbu analizuoti priežastis ir taikyti efektyvias prevencines priemones. Didėjantis žmonių su antsvoriu, nutukusių, nesveikai besimaitinančių, per mažo fizinio aktyvumo bei patiriančių socialinių-ekonominių sunkumų skaičius, taip pat lemia didėjantį sergamumą cukriniu diabetu.

GYVENSENOS STEBĖSENOS RODIKLIAI

2022 m. balandžio–birželio mėn. visose Lietuvos savivaldybėse vyko antrasis suaugusiųjų gyvensenos stebėsenos tyrimas. Gyvensenos tyrimai savivaldybėse atliekami vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“, kuriame nustatyta, kad savivaldybės visuomenės sveikatos biurai pagal Higienos instituto parengtą metodiką ir klausimynus ne rečiau nei kas 4 metus atlieka savivaldybės gyventojų gyvensenos stebėsenos tyrimus. Kiekvienoje savivaldybėje atsitiktiniu būdu buvo apklausiami 18 metų ir vyresni gyventojai.

Telšių savivaldybėje buvo apklaustas 421 asmuo, iš jų 195 vyrai (46,3 proc.) ir 226 moterys (53,7 proc.), kaimo 183 (43,5 proc.) gyventojai ir 238 miesto (56,5 proc.) gyventojai.

Periodiškai vykdoma standartizuota suaugusiųjų gyvensenos stebėseną suteikia galimybę kaupti duomenis apie Lietuvos suaugusių gyventojų gyvensenos įpročius, palyginti gyvensenos rodiklius tiek savivaldos, tiek tarptautiniu lygmeniu, leidžia stebėti pokyčius ir tikslingai planuoti ir vykdyti prevencines priemones.

Tyrimą organizavo ir vykdė Telšių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro specialistai, koordinavo – Higienos institutas. Suaugusiųjų gyvensenos tyrimo klausimynas, metodika ir ankstesnių tyrimų rezultatai paskelbti Higienos instituto tinklalapyje adresu <https://www.hi.lt/lt/gyvensenos-stebesena.html>.

IŠVADOS

1. Mirtingumas transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv. 2021 m. Telšių rajone buvo didesnis už Lietuvos vidurkį (Telšių rajone – 12,5 atv., Lietuvoje – 6,6 atv.). Šis rodiklis taip pat buvo aukštesnis ir už Telšių apskrities vidurkį.
2. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyv. 2021 m. sudarė 48,5 proc. bendro mirtingumo Telšių rajone. Daugiausia asmenų, nuo kraujotakos sistemos ligų, rajone 2021 m. mirė nuo išeminės širdies ligos. Šis rodiklis buvo aukštesnis už Lietuvos ir apskrities rodiklius.
3. Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv. 2021 m. Telšių rajono savivaldybėje viršijo šalies vidurkį (Telšių r. – 71,0, Lietuvoje – 69,4), taip pat buvo prastesnis ir už Telšių apskrities rodiklius.

REKOMENDACIJOS/SIŪLYMAI

Politikos formuotojams.

- Pasaulio sveikatos organizacija nurodo, kad žmonėms vadovaujantis tinkamos, racionalios mitybos principais, išliekant fiziškai aktyviais, nepiktnaudžiaujant alkoholiu ir nerūkant, būtų galima išvengti 80 proc. širdies ir kraujagyslių ligų, 90 proc. II tipo cukrinio diabeto ligų ir 30 proc. onkologinių ligų.
- Asmeniniu pavyzdžiu prisidėti prie gyventojų atsakomybės už sveikatos ugdymą.
- Skatinti aktyvesnį nevyriausybiinių organizacijų, bendruomenių, savivaldybės įstaigų darbuotojų įsitraukimą įgyvendinant visuomenės sveikatos stiprinimo programas.
- Užtikrinti teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę.
- Siekiant mažinti sveikatos netolygumus, siūloma skatinti glaudesnę sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos ir kitų sistemų bendradarbiavimą politiniame lygmenyje.
- Formuojant savivaldybės strategiją, būtina iškelti sveikatos stiprinimą kaip prioritetą ir atsižvelgti į galimybę įtraukti sveikatos raštingumą į visas veiklos sritis bei politines kryptis.
- Būtina stiprinti saugumo priemones avaringiausiose gatvėse, keliuose.

Specialistams.

Mažinant gyventojų transporto įvykiuose patirtų traumų skaičių:

- gyventojams organizuoti saugaus eismo akcijas, socialines reklamas, mokyti gyventojus teikti pirmąją pagalbą;
- kartu su Lietuvos policija vykdyti prevencines akcijas (reidai ir greičio kontrolė, atšvaitų dalijimo akcija pėstiesiems), informacinę sklaidą, socialinę reklamą;

Siekiant sumažinti gyventojų mirtingumą nuo kraujotakos sistemos ligų padidinti ŠKL programoje dalyvaujančių apimtis rekomenduojame:

- telkiant visuomenės sveikatos biurą (toliau - VSB), sveikatos paslaugų centro ir asmens sveikatos priežiūros įstaigos (toliau - ASPI) sektorius didinti gyventojų informuotumą apie prevencines programas (seminarai, prevencinės akcijos, lankstinukai, plakatai);
- į savivaldybėje vykstančių renginių programas, įtraukti veiklas susijusias su sveikata, siekiant skatinti sveiką gyvenseną bendruomenėse ir ugdymo įstaigose;
- kelti savivaldybių pavaldžių įstaigų darbuotojų sveikatos raštingumą.

Siekiant mažinti sergančiųjų II tipo cukriniu diabetu (E11) asmenų skaičių Telšių rajono savivaldybėje reikėtų:

- didinti Telšių rajono gyventojų informuotumą apie sergamumo II tipo cukriniu diabetu rizikos veiksnių žalą (nesubalansuota mityba, mažas fizinis aktyvumas, stresas), bei jų profilaktiką;
- skatinti šeimos gydytojus aktyviau siųsti Telšių rajono savivaldybės rizikos grupių asmenis dalyvauti Širdies ir kraujagyslių ir cukrinio diabeto prevencinėje programoje (toliau – ŠKL), patvirtintoje Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. rugsėjo 22 d. įsakymu V-979 „Dėl Širdies ir kraujagyslių ligų ir cukrinio diabeto rizikos grupių asmenų sveikatos stiprinimo

tvarkos aprašo patvirtinimo“, kurią įgyvendina Telšių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras ir Telšių rajono asmens sveikatos priežiūros įstaigos;

- skatinti Telšių rajono savivaldybės gyventojų fizinį aktyvumą (judėjimui palankios infrastruktūros kūrimą rajone; galimybes mankštintis darbo vietose; investicijas į vaikų fizinį aktyvumą, siūlant patrauklią būrelių veiklą, atnaujinant/įrengiant mokyklų sporto sales, persirengimo kambarius bei dušus, sporto aikštynus).